

Sundbyberg 2021-10-31

Diarienummer: U2021/03373

Vår referens:
Agneta Söder
agneta.soder@funktionsratt.se

Mottagare:
Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar över promemoria Professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 49 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar cirka 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla.

Funktionsrätt Sveriges allmänna synpunkter

Funktionsrätt Sveriges utgångspunkt är rätten till en inkluderande utbildning och en fungerande skolgång för alla elever med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar i enlighet med FN:s funktionsrättskonvention¹ med Allmänna kommentar nr 4² samt att Salamancafördraget³ måste säkerställas. Skolan fungerar inte tillfredsställande för många elever idag. Enligt Skolverkets statistik för 2021 saknar 14 procent behörighet till gymnasiet. Många av dessa

---

¹ <https://toolkit.funktionsrattskonventionen.se/alla-rattigheter/>

² <https://www.mfd.se/vart-uppdrag/publikationer/fns-konvention-och-allmanna-kommentar/sammanfattande-introduktion-av-allman-kommentar-nr-4-om-ratten-till-inkluderande-utbildning/>

³ <http://www.unesco.se/wp-content/uploads/2013/08/Salamanca-deklarationen1.pdf>

elever har en diagnosticerad eller icke-diagnosticerad funktionsnedsättning.

I promemorian saknar vi övergripande ett funktionsrättsperspektiv i framtagandet av det nationella professionsprogrammet för rektorer, lärare och förskollärare. Alltsedan Skolkommissionens förslag har det saknats ett intersektionellt perspektiv i olika skolutredningar som tagit upp frågan om ett professionsprogram. En av konsekvenserna är att barn och elever med funktionsnedsättningar många gånger går under radarn när det gäller bland annat direktiv till viktiga skolutredningar, de osynliggörs.

I rapporten *Tillgängliga lärmiljöer?* menar nästan hälften av rektorerna att funktionshinderperspektivet inte är en del av huvudmännens systematiska kvalitetsarbete. Det är också ungefär hälften av rektorerna som anger att huvudmännen inte efterfrågar information om skolenheternas förmåga att anpassa verksamheten för elever med funktionsnedsättning.⁴

Funktionsrätt Sverige anser att det är hög tid att rättigheterna för barn och elever med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar får en självklar plats i planeringen av det framtida svenska skolsystemet. Strävansmålet är en likvärdig utbildning för alla men idag är vi långt därifrån.

För att skapa en fungerande skola för alla måste större fokus ligga på en inkluderande lärmiljö utifrån principen om universell utformning.

Kunskap för en inkluderande lärmiljö

I en inkluderande skola finns utrymme och möjlighet för undervisning i helklass och i mindre grupp – för enskildhet och gemenskap. Där finns kunskap om barns olika behov, om specialpedagogiska redskap och metoder. Där används flexibla bedömningsmetoder och kriterier. Där lär sig eleverna att människor är olika och att det är berikande.

Förutsättningar är att lärmiljön och hela skolmiljö utformas så att alla elever kan tillgodogöra sig undervisningen och för att de i övrigt ska kunna utvecklas och uppnå sin fulla potential. Den nuvarande lärmiljön behöver förändras – det vill säga de fysiska, sociala och

---

⁴ <https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2016/tillgangliga-larmiljoer?id=3686>

pedagogiska aspekterna i skolan – så att en större andel av eleverna får sina behov tillgodosedda i ett sammanhållet skolsystem. En inkluderande skola med tillgängliga lärmiljöer har avgörande betydelse för barns lärande. Skolans själva utgångspunkt måste vara målet att lärmiljön fungerar för alla elever.

Därför behöver förskollärare och lärare, men även rektorer inte bara kunskaper om olika funktionsnedsättnings konsekvenser i lärmiljön, utan också kunskap om hur en inkluderande lärmiljö ska organiseras för att framgångsrikt möta behoven hos mångfalden av elever. Vi är i detta sammanhang positiva till att regeringen fortsätter satsningen Specialpedagogik för lärande som syftar till att öka den generella specialpedagogiska kompetensen i grundskolan samt att utbilda fler speciallärare inom Lärarlyftet II. Men vi ser att det också i lärarutbildningarna finns ett stort behov av ökad kompetens i metodik och didaktik för att främja inkludering samt kunskap om hur en socialt-, fysiskt- och pedagogiskt tillgänglig lärmiljö skapas.

Universell design för lärande, UDL

Enligt FN:s funktionsrättskonvention ska skolan utformas universellt. Universell utformning är också en ledande princip i den nya funktionshinderpolitiken.

Universell design för lärande (UDL)⁵ handlar om att systematiskt stötta mångfald i skolan. Målet är att skapa lärsituationer som utgår från varje elevs behov, men också att förutse och förebygga tänkbara hinder. En sådan lärmiljö minskar dessutom behovet av extra anpassningar och särskilt stöd.

Lärare och förskollärare behöver djupare metodologiska, specialpedagogiska och specialdidaktiska grundkunskaper för att kunna möta behoven hos mångfalden av elever. De behöver också lära sig arbeta utifrån UDL samt ha tillräckliga resurser för att kunna genomföra de förändringar de ser behövs för att eleven ska lyckas i skolan.

---

⁵ http://www.lth.se/fileadmin/lth/genombrottet/LUkonf2015/16_Rowa.pdf

Funktionsrätt Sveriges synpunkter på utredningens förslag

6 Ett nationellt professionsprogram för att bidra till skolprofessionernas utveckling och öka yrkets attraktionskraft

6.1 Staten ska ta ett tydligare ansvar för rektorers, lärares och förskollärares professionsutveckling

Förslag: Det ska i skollagen slås fast att det inom skolväsendet ska finnas ett nationellt professionsprogram. Programmet ska innehålla dels en nationell struktur för kompetensutveckling för rektorer, lärare och förskollärare, dels ett nationellt meriteringssystem för legitimerade lärare och legitimerade förskollärare.

Det nationella meriteringssystemet ska innehålla två meriteringsnivåer: meriterad lärare eller förskollärare och särskilt meriterad lärare eller förskollärare. Nivån särskilt meriterad ska bland annat förutsätta forskarutbildning. Huvudmannens befintliga skyldighet enligt skollagen att se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling ska kompletteras med en skyldighet att se till att legitimerade lärare och legitimerade förskollärare ges möjlighet att delta i sådan kompetensutveckling som bidrar till att öka yrkesskickligheten och som kan ligga till grund för ett beslut om meriteringsnivån meriterad.

Sådana lärare och förskollärare som i andra sammanhang jämföras med legitimerade lärare respektive förskollärare ska jämföras med sådana även i nu aktuella sammanhang. Detta gäller lärare utan legitimation som bedriver annan undervisning på annat språk än språkundervisning eller undervisning i fristående skolor med särskild pedagogisk inriktning samt förskollärare utan legitimation som bedriver undervisning i fristående förskolor med särskild pedagogisk inriktning.

Det ska tas in en upplysningsbestämmelse i skollagen om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer med stöd av den s.k. restkompetensen enligt regeringsformen kan meddela ytterligare föreskrifter om den nationella strukturen för kompetensutveckling för rektorer, lärare och förskollärare. Professionsprogrammet ska utvärderas.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag med kompletterade synpunkter. Vi är särskilt positiva till det

kompletterande lagförslaget om en skyldighet för skolhuvudmännen att ge legitimerade lärare och förskollärare möjlighet att delta i sådan kompetensutveckling som bidrar till ökad yrkesskicklighet och som utgör ett komplement till rådande skyldighet för skolhuvudmännen att se till att lärare och förskollärare får kompetensutveckling.

Funktionsrättsperspektiv i rektorsutbildningen och professionsprogrammet

Vi menar att det måste finnas mer integrerad kunskap om funktionsnedsättningar i rektorsutbildningen och i professionsprogrammet för redan verksamma rektorer. Särskilt viktigt är det att förstå konsekvenserna av olika funktionsnedsättningar i skolan, att ha ett specialpedagogiskt perspektiv och rätt verktyg på plats för att skapa en inkluderande skola som framgångsrikt möter behoven hos mångfalden av elever. Det vi efterfrågar är mer än enstaka moduler i rektorsutbildningarna utan vi ser snarare behovet av att sådan kunskap löper som en tråd i dessa utbildningar, särskilt i relation till utformning av skolans miljö i relationen till individuella anpassningar och stöd för elever som har behov av det. Detta krävs då det ytterst är rektors ansvar att organisera en skola som fungerar för alla elever.

Bredare kunskap om funktionsnedsättningar i undervisningen

Funktionsrätt Sverige anser att barn och unga i första hand är individer och skolan måste kunna känna igen olika behov hos elever och hur dessa ska mötas med specialpedagogisk kunskap och flexibel pedagogik.

Enligt en undersökning som Lärarnas Riksförbund genomförde 2016 bland studenter på lärarutbildningen framkommer det att de främsta bristområdena inom utbildningen är specialpedagogiska och ämnesdidaktiska kunskaper.⁶ För lärare är det således nödvändigt att få bredare kunskap om olika funktionsnedsättningar och de konsekvenser dessa medför i undervisningen. Lärare måste också kunna identifiera hinder i lärmiljön och hur dessa kan undanröjas.

Det är bra att satsningen *Specialpedagogik för lärande* fortsätter, men fler lärare måste få mer kunskap samt ha tillräckliga resurser för att kunna genomföra de förändringar de ser behövs för att eleven ska lyckas i skolan.

---

⁶ <https://www.lr.se/opinion--debatt/undersokningar/2016/2016-11-08-hur-bra-ar-den-nya-lararutbildningen>

Vi vill även understryka att det är viktigt med adekvat kompetensutveckling för särskolans lärare i ett framtida professionsprogram. Behovet av legitimerade lärare är ju särskilt stort inom särskolans verksamhet.

6.2 Den nationella strukturen för kompetensutveckling ska innehålla olika insatser med olika syften

Förslag: En nationell struktur för kompetensutveckling ska innehålla olika insatser med olika syften. Utöver ett nytt kompetensutvecklingsutbud kan flera insatser som redan inbjuds ingå.

Föreskrifter om vilka kompetensutvecklingsinsatser som ska ingå i det nationella professionsprogrammet ska med stöd av regeringens s.k. restkompetens tas in i en förordning om nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare samt i myndighetsföreskrifter.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag med kompletterade synpunkter. Det är glädjande att specialisering inom specialpedagogik lyfts in som ett viktigt område för ett framtida professionsprogram.

I rapporten *Tillgängliga lärmiljöer?* framgår det vidare att nästan hälften av specialpedagogerna och speciallärarna anser att huvudmännen inte erbjuder tillräcklig specialistkompetens om behov finns, utöver den som finns på den egna skolan. Detta indikerar en tydlig brist på kompetensutvecklingsinsatser. Det framgår även att 40 procent av rektorerna och drygt 60 procent av specialpedagogerna och speciallärarna menar att huvudmännen inte i tillräcklig utsträckning erbjuder stöd för att skolenheten ska kunna utforma en lärmiljö som passar alla elever.⁷ Slutsatsen är att även nu verksamma specialpedagoger och speciallärare kontinuerligt behöver kompetensutveckling.

---

⁷ <https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2016/tillgangliga-larmiljoer?id=3686>

6.3 Det nationella meriteringssystemet ska innehålla två meriteringsnivåer för legitimerade lärare respektive förskollärare

Förslag: För att legitimerade lärare och förskollärare ska uppnå de två meriteringsnivåerna, meriterad och särskilt meriterad, inom det nationella meriteringssystemet ska såväl mer formella villkor vara uppfyllda som villkor om förmåga till undervisning av viss kvalitet. Villkoren för meriteringsnivån meriterad ska vara att den legitimerade läraren eller förskolläraren ska ha

- minst åtta års erfarenhet av undervisning i skolväsendet eller fyra års erfarenhet av undervisning i skolor med särskilt svåra förutsättningar,
- förmåga till undervisning av hög kvalitet,
- genomfört viss kompetensutveckling inom ramen för det nationella professionsprogrammet för lärare och förskollärare, och
- haft ansvar för någon särskilt kvalificerad arbetsuppgift eller genomgått kompetensutveckling särskilt avsedd för en sådan arbetsuppgift. Villkoren för meriteringsnivån särskilt meriterad ska vara att den legitimerade läraren eller förskolläraren ska
- ha avlagt en licentiat- eller doktorsexamen som avser ämnesdidaktik eller ett ämne som helt eller huvudsakligen kan hänföras till ett undervisningsämne inom skolväsendet eller inom det specialpedagogiska ämnesområdet och
- under minst fyra års tjänstgöring som lärare eller förskollärare inom skolväsendet ha visat pedagogisk skicklighet eller har undervisat på universitet eller högskola.

Att de två meriteringsnivåerna för lärare ska betecknas meriterad lärare respektive förskollärare samt särskilt meriterad lärare respektive förskollärare ska regleras i skollagen. Där ska också anges att dessa benämningar i skolväsendet bara ska få användas av den som har fått beslut om sådan meriteringsnivå.

Det ska i skollagen tas in en upplysningsbestämmelse om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer med stöd av den s.k. restkompetensen enligt regeringsformen kan meddela föreskrifter om vad som krävs för meriteringsnivåerna meriterad lärare eller förskollärare och särskilt meriterad lärare eller förskollärare. De villkor som anges för respektive meriteringsnivå ovan ska regleras i den nya förordningen om nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag.

6.4 Karriärsreformen kopplas till det nationella meriteringssystemets meriteringsnivåer

Förslag: Karriärstegsreformen ska kopplas till det nationella meriteringssystemet så att endast en meriterad lärare kan utses till förstelärare och endast en särskilt meriterad lärare kan utses till lektor med stöd av statsbidrag enligt förordningen om statsbidrag till huvudmän som inrättar karriärsteg för lärare. De nya bestämmelserna om krav på viss meriteringsnivå för att kunna utses till förstelärare eller lektor med stöd av statsbidrag ska tillämpas först den 1 juli 2028, dvs. fem år från det att det nationella meriterings-systemet har trätt i kraft och börjat tillämpas. Det ska införas övergångs-bestämmelser som innebär att äldre föreskrifter gäller för beslut om inrättande av karriärsteg som fattas av en huvudman t.o.m. 30 juni 2028. Förstelärare och lektorer utsedda fram t.o.m. 30 juni 2028 har därmed möjlighet att kvarstå som förstelärare eller lektor hos samma huvudman utan att genomgå meriteringsprocessen.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag.

6.5 Skolverket ska vara den myndighet som ansvarar för det nationella professionsprogrammet

Förslag: Skolverket ska vara den myndighet som har det övergripande ansvaret för det nationella professionsprogrammet. Det ska regleras i skollagen att det är Skolverket som efter ansökan ska pröva frågan om en legitimerad lärare eller legitimerad förskollärare uppfyller villkoren för meriteringsnivån meriterad eller särskilt meriterad. Det ska tas in en upplysningsbestämmelse i skollagen om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer med stöd av den s.k. restkompetensen kan meddela ytterligare föreskrifter om meriteringsförfarandet.

I den nya förordningen om nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare ska Skolverket bemyndigas att meddela ytterligare föreskrifter om kompetensutveckling inom professions-programmet, de villkor som ska vara uppfyllda för respektive meriteringsnivå och om meriteringsförfarandet.

Skolverket ska därutöver

- utveckla ett system för registrering av genomförd kompetensutveckling, och

- ansvara för att ta fram en struktur för samarbetet mellan myndigheten och universitet och högskolor som syftar till att utveckla insatser inom den nationella strukturen för kompetensutveckling.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag med kompletterande förslag. Vi menar att fortsatt samverkan mellan Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) är väsentlig så att ett funktionsrättsfokus finns med i framtagandet av nya insatser både specialpedagogiska och andra. SPSM arbetar för alla elevers rätt till en likvärdig utbildning. Deras synsätt utgår från att skapa en tillgänglig lärmiljö och skapa förutsättningar för att alla elever ska vara delaktiga och främjandet av ett inkluderande arbetssätt.

6.6 Ett råd för professioner i skolväsendet ska inrättas för att säkerställa professionernas inflytande

Förslag: Inom Skolverket ska det finnas ett särskilt organ med rådgivande funktion, benämnt Rådet för professioner i skolväsendet. Rådet, vars ledamöter ska utses av regeringen, ska bistå Skolverket i arbetet med att ansvara för det nationella professionsprogrammet. Rådet ska bestå av tretton ledamöter varav sju ledamöter ska företräda lärarna, förskollärarna och rektorerna, tre ledamöter ska företräda huvudmännen, två ledamöter ska företräda universitet och högskolor och en ledamot ska företräda Skolverket. Vidare ska högst lika många suppleanter med samma fördelning utses. Ledamöterna i Rådet för professioner i skolväsendet ska förordnas på viss tid. Regeringen ska utse de ledamöter som företräder lärarna, förskollärarna och rektorerna efter hörande av lärares och skolledares fackliga organisationer. De ledamöter som företräder huvudmännen ska utses efter hörande av huvudmannorganisationerna. De ledamöter som företräder universitet och högskolor ska utses efter hörande av Sveriges universitets- och högskoleförbund. Till ordförande ska någon av professionernas företrädare utses och till vice ordförande ska någon av företrädarna för huvudmännen eller universitet och högskolor utses. Inrättandet av Rådet för professioner i skolväsendet som ett särskilt rådgivande organ inom Skolverket ska regleras i förordningen med instruktion för Statens skolverk.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag.

6.7 Rådet för professioner i skolväsendet ska identifiera behov av kompetensutveckling och vara rådgivande till Skolverket

Förslag: Rådet för professioner i skolväsendet ska bistå Skolverket genom att

- identifiera yrkeskompetenser som kännetecknar särskilt yrkesskickliga lärare, förskollärare och rektorer,
- identifiera kompetensutveckling som syftar till att utveckla sådana yrkeskompetenser, och
- särskilt identifiera dels sådan kompetensutveckling som ska erbjudas inom ramen för det nationella professionsprogrammet, dels sådan som ska ingå i villkor för att få beslut om meriteringsnivån meriterad.

Rådet för professioner i skolväsendet ska även bistå Skolverket genom att

- följa upp nyttjandet och kvaliteten i professionsprogrammets samlade utbud av kompetensutveckling,
- vara rådgivande i frågor som rör hur olika typer av kompetensutveckling kan utformas och hur skolhuvudmännen på bästa sätt kan möjliggöra lärares, förskollärares och rektorers deltagande i yrkesutvecklande kompetensutveckling, och
- vara rådgivande i frågor som rör möjligheten att främja att fler lärare, förskollärare och rektorer når behörighet för en forskarutbildning.

Skolverket kan även i andra frågor vända sig till Rådet för professioner i skolväsendet för att få stöd för sina beslut.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag.

6.8 Rådet för professioner i skolväsendet ska bistå Skolverket i arbetet med meriteringssystemet

Förslag: Rådet för professioner i skolväsendet ska bistå Skolverket i arbetet med

- att ta fram konkreta kriterier för villkoren för meriteringsnivåerna i meriteringssystemet, och
- hur meriteringsprocessen bäst bör organiseras.

Rådet för professioner i skolväsendet ska undersöka om, och i så fall på vilket sätt, meriteringssystemet kan eller bör utvecklas samt om rådet finner det lämpligt, lämna sådana förslag. I Skolverkets

redovisning av arbetet med professionsprogrammet till regeringen ska sådana förslag på utveckling av programmet från rådet som kräver regerings- eller riksdagsbeslut framgå samt myndighetens bedömning av dessa förslag utifrån myndighetens uppdrag i relevanta delar.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag.

6.9 Ansökan om meritering ska vara avgiftsbelagd och beslut om meriteringsnivå ska vara möjlig att överklaga

Förslag: Det ska tas ut en avgift i samband med en ansökan om meriteringsnivå.

Ett beslut om avslag på en ansökan om meriteringsnivå ska kunna överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd. Om en lärare eller förskollärare får sin legitimation återkallad ska beslutet om meriteringsnivå upphöra att gälla när beslutet om återkallelse av legitimationen har fått laga kraft.

Bestämmelserna om överklagande och om upphörande av ett beslut om meriteringsnivå ska införas i skollagen. Det ska i skollagen tas in en upplysningsbestämmelse om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer med stöd av den s.k. restkompetensen enligt regeringsformen kan meddela föreskrifter om avgift i samband med ansökan om meriteringsnivå.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag.

Med vänlig hälsning
Funktionsrätt Sverige

Elisabeth Wallenius
Ordförande